

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 12.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.24>

УДК 354: 342.3: 316.6: 37.01

М. Ю. Шумаков,

*здобувач освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-5675>*

ВПЛИВ ПРОБЛЕМ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ НА ВИХОВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

M. Shumakov,

Recipient of the educational and scientific degree of Doctor of Philosophy from specialty 281 Public management and administration, Dnipro State Agrarian and Economic University

THE INFLUENCE OF THE PROBLEMS OF DEMOCRACY IN UKRAINE ON THE EDUCATION OF CIVIL SERVANTS

Громадянин України, щоб стати державним службовцем, має імпліцитно вивчити та прийняти модель влади з її формальними та негласними правилами. Зазвичай кандидат у органи влади - це соціально активна людина, яка має досвід взаємодії з органами влади і вже стикалася з її неявними правилами роботи.

В Україні зараз існують значні, системні проблеми з реалізацією демократії. Пов'язано це насамперед із нормами права, які ускладнюють волевиявлення народу і значною мірою позбавляють його – джерела влади – своїх повноважень щодо наділення владою державних органів. При цьому громадянське суспільство не здатне самотійно визначити та усунути причини порушення демократичних принципів. Пов'язано це вже з психологічними причинами, які ускладнюють правовий аналіз проблеми та сприяють легітимізації демократичних процедур, незважаючи на їхню правову неспроможність.

Згідно з Конституцією України, народ – єдине джерело влади. І саме народ реалізує свої права щодо наділення владою державних органів за допомогою демократичних процедур. На практиці система влади в Україні має таку структуру, що не може формуватися джерелом влади під час використання нинішніх законних демократичних процедур, тобто виборів. Завдяки тому, що демократичні процедури проводяться регулярно та законно, у джерела влади формується хибна думка, що влада формується повністю як народна.

Коли людина оцінює роботу публічної влади, вона пов'язує результати її роботи з результатами демократичних виборів. Це психологічно очевидний зв'язок, який переважає у громадянському суспільстві. Якщо робота влади оцінюється негативно – джерело влади змінює за допомогою виборів персоналії – наповнення органів влади особовим складом. При цьому сама система влади, структура її органів не змінюється.

Більшість людей не в змозі оцінити орган влади з погляду адекватності його легітимності та повноважень. Так, наприклад, деякі органи влади в Україні мають широкі владні повноваження, не будучи легітимними з погляду народовладдя. Інші ж, навпаки – формуються як легітимні, але не мають повноважень. У результаті демократія в Україні, хоч і реалізована технічно через процедури виборів та референдумів, на практиці є фіктивною.

У таких умовах основна мотивація кандидата обійняти владну посаду – особиста влада та збагачення. Системна корупція та інші злочини з використанням владних повноважень є природним наслідком такої мотивації.

A citizen of Ukraine, in order to become a civil servant, must implicitly study and accept the model of power with its formal and unspoken rules. Usually, a candidate for government bodies is a socially active person who has experience interacting with government bodies and has already encountered its unspoken rules of work.

In Ukraine, there are currently significant, systemic issues with the implementation of democracy, primarily related to legal norms that hinder the expression of the people's will and substantially deprive them—the source of power—of their authority to empower state bodies. Civil society is unable to independently identify and eliminate the causes of democratic principle violations on its own. This is linked to psychological reasons that complicate legal analysis of the issue and contribute to the legitimization of democratic procedures, regardless of their legal insufficiency.

According to the Constitution of Ukraine, the people are the sole source of power. It is the people who exercise their rights to empower state bodies through democratic procedures. In practice, the power structure in Ukraine is such that it cannot be formed by the source of power using current lawful democratic procedures, namely elections. Because democratic procedures are conducted regularly and lawfully, the source of power develops a mistaken belief that power is formed entirely as a people's power.

When an individual assesses the work of public authority, they associate the results of its operations with the outcomes of democratic elections. This psychologically obvious connection prevails in civil society. If the work of authority is negatively evaluated, the source of power changes the personnel—the

composition of the bodies of power—through elections. However, the system of power itself and the structure of its organs remain unchanged.

Most people are unable to assess a body of power in terms of the adequacy of its legitimacy and authority. For instance, some bodies of power in Ukraine have broad authoritative powers, yet are not legitimate from the standpoint of popular sovereignty. Conversely, others are formed as highly legitimate but lack authority. Ultimately, democracy in Ukraine, although technically implemented through election and referendum procedures, is fictitious in practice.

In such conditions, the main motivation of a candidate to take a position of power is personal power and enrichment. Systemic corruption and other crimes using power are a natural consequence of such motivation.

Ключові слова: громадянин, державний службовець, влада, конституція, психологія, вибори, демократія, корупція.

Keywords: citizen, civil servant, power, constitution, psychology, elections, democracy, corruption.

Постановка проблеми: Метою статті є дослідження розвитку громадянської ідентичності державного службовця в умовах діючих механізмів формування влади. Фактична діяльність та особиста поведінка державного службовця сильно відрізняється від тих знань та навичок, які він отримує під час підготовки та навчання. Корупційні дії, зловживання владою - не входять у програму підготовки, але зустрічаються дуже часто та системно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед науковців, які займалися вивченням проблем демократії в Україні, та аналізом підготовки публічних службовців можемо відмітити наступних діячів: Пантелейчук І.В., Цукан О.М., Марков, К. А., Волковицька Н.О., Крилова Ю.І., Пильгун Н.В., Машталір Х.В., Леськів С. Р. та ін.

Але в цих роботах не досліджується вплив особистого світогляду людини, її ідентичності на її мотивацію та службову діяльність. Також не враховується вплив роботи органів влади, зокрема корупція, як виховального чинника для державного службовця та громадянського суспільства в цілому. Недостатньо уваги приділено конституційним чинникам проблем демократії та корупції в Україні.

Отже, дослідження розвитку громадянської ідентичності державного службовця в умовах діючих механізмів формування влади є особливо актуальним завданням в наш час.

Формулювання цілей статті

Завданнями статті є дослідження впливу протиріч між правовими та фактичними механізмами формування влади на особистість громадянина - майбутнього державного службовця.

Виклад основного матеріалу дослідження

Володіння владними повноваженнями дозволяє чиновнику чи обраній особі досягати найрізноманітніших цілей. З одного боку, вирішувати державні завдання, покращувати життя громадян, усувати несправедливість. З іншого боку – займатися зміцненням своєї влади, збагаченням, використовувати повноваження у особистих цілях. Вибір людини, як використовувати отриману владу, залежатиме від її виховання та світогляду.

Людина протягом усього життя з дитинства стикається з роботою державної машини. Вона помічає протиріччя та порушення в роботі органів влади різних рівнів. Вона звикає до цього, як чогось природного. Можна сказати, що державна машина імпліцитно навчає та виховує свого громадянина, прищеплює йому досвід про життя суспільства, роботу органів влади та саму владу. Кандидат до органів влади – це соціально активний громадянин, який стикається з роботою влади задовго до свого призначення. Він зазвичай високо мотивований, є членом громадянського суспільства,

бере участь у виборах, органах самоврядування, вивчає закони. Він регулярно стикається з несправедливістю, порушенням закону, негласними правилами роботи органів влади. Якщо людина несвідомо приймає ці правила, їх пріоритет над формальними, законними процедурами, він – потенційний корупціонер.

Попит про владу та її суть, яка роль, обов'язки та можливості людини у суспільстві – ми отримуємо з двох джерел. Формальна, офіційна позиція суспільства та держави викладена у законах та нормах. Фактичну роботу органів влади ми пізнаємо на своєму досвіді. Формальна позиція та фактичний результат можуть відрізнятись, тоді ми говоримо про помилку або порушення права, у тому числі беззаконня та корупцію.

В Україні, у роботі органів влади такі помилки чи порушення трапляються регулярно. Їх настільки багато, що вони здаються невід'ємною частиною державної машини. Громадяни до цього з часом звикають, що неминуче програмує їх світогляд та ставлення до державної влади як джерела особистої влади та особистого збагачення. Громадяни з таким світоглядом, потрапляючи до органів влади, вже схильні до корупції. Більше того, часто саме корупція – їхня основна мотивація на державній службі. Необхідно розібратися, як влаштована та працює влада в Україні, чому органи влади та окремі чиновники можуть використовувати повноваження в особистих інтересах всупереч суспільним, і як із цим боротися.

Україна як держава має у своїй основі демократичні принципи, але не може їх повноцінно реалізувати, через конституційні причини та деякі психологічні явища, а також їхню взаємодію. Конституційні чинники є найважливішими [1], і саме вони не дають можливість народу - формувати демократичну владу, а владі - удосконалити демократичні процедури [2].

Відповідно до Конституції України [3], стаття 5 – єдиним джерелом влади є народ України. Це означає, що вся без винятку влада в державі повинна призначатись прямим рішенням народу або похідними рішеннями органів влади, які вже створені прямим рішенням народу.

За Конституцією України (стаття 69) народ-джерело влади реалізує своє право призначення влади через вибори, референдуми та інші форми безпосередньої демократії. У масштабах цілої держави демократична процедура має бути організована централізовано. Тобто у вигляді виборів чи референдуму. Фактично народ як джерело влади може впливати на органи влади тільки через вибори.

Всеукраїнський референдум у новітній історії України був лише один – 16 квітня 2000 року, з приводу реформування системи державного управління. Його результати було проігноровано Верховною Радою, незважаючи на рішення Конституційного суду України [4]. Фактично поправки до Конституції не внесено. Більше того, Конституційний суд України за Конституцією України (стаття 151) може ухвалити рішення про невідповідність Конституції питань, що виносяться на референдум з ініціативи народу. Цей механізм дозволяє Верховній Раді блокувати спроби народу, як джерела влади змінити Конституцію. Народ – єдине джерело влади і його рішення стоїть вище за будь-який закон і Конституцію, хоча в самій Конституції описано можливість ігнорування волі народу на догоду чинному законодавству. Фактично, нинішня Конституція стоїть вище за волю народу, хоча стаття 5 прямо говорить протилежне.

Вибори – єдина процедура, що залишилася, яка може дати народу можливість реалізувати своє право на формування влади. У цьому вибори організовані в такий спосіб, що позбавляють джерело влади – народ – цю владу формувати чи призначати. Для цього докладніше розберемо систему виборів і конституційну структуру влади. Відповідно до статті 6 Конституції України, влада в Україні поділена на законодавчу, виконавчу та судову. Всеукраїнські вибори визначають склад депутатів Верховної Ради, Президента, склад депутатів місцевих рад та Голову територіальної громади.

Велика кількість демократичних процедур (виборів) створює ілюзію у виборця, що він бере участь у формуванні влади, але якість цих виборів, з погляду надання повноважень, є незадовільною.

Депутати місцевих рад та Голова територіальної громади належать до виконавчої гілки влади. Їх повноваження визначено законом та рішеннями Уряду. Таким чином, у процесі виборів народ не передає владу, а лише призначає чиновників на посади, повноваження яких визначені вищим органом влади. З таким самим успіхом можна замінити виборами призначення на посади та інших чиновників: міністрів та їхніх заступників, начальників МВС, СБУ та прокуратури, головного архітектора, омбудсмена тощо. Призначення на владну посаду вищим органом проводиться набагато швидше та дешевше, порівняно з виборами [5]. Крім того, вищестоящий орган має кращу компетенцію і, на відміну від виборця, здатний оцінити професійні якості посадової особи.

Додаткова шкода державній системі управління від місцевих виборів полягає у появі двовладдя. Призначений чиновник виконавчої гілки влади має повноваження, визначений вищим органом і ним контролюється. Обраний на виборах чиновник має додаткову опору – легітимність від народу, тому гірше піддається контролю та заміні з боку начальства. Це автоматично породжує зловживання повноваженнями та корупцію [6].

Вибори Президента України [7] – глави держави – сприймаються виборцем як головні вибори. При цьому повноваження Президента не відповідають тим очікуванням, що покладає на нього джерело влади. По-перше, він взагалі не є органом влади, оскільки не зазначено у статті 6 Конституції України. Його повноваження в основному процесуального та рекомендаційного характеру, його рішення не є обов'язковими для виконання, що характеризує його як популярну особистість, а не орган влади.

Стаття 102 Конституції України стверджує, що «президент є главою держави та виступає від її імені». Поняття «глава держави» не містить у собі будь-яких владних повноважень. «Виступає від її імені» не означає «створює рішення, обов'язкові до виконання». Тобто Президент як оратор виступає і публічно озвучує позицію держави, яка відповідає законам України.

Фактично він публічно оголошує чужі рішення – інших органів влади, а не свої власні.

Стаття 106 Конституції України описує безліч обов'язків Президента, які також не мають на увазі вироблення власних управлінських рішень, обов'язкових для органів влади та чиновників:

1) забезпечення незалежності, безпеки та правонаступництва вимагає від Президента виконання вже існуючих законів та рішень і не наділяє його додатковими повноваженнями;

2) послання народу та Верховній Раді носить рекомендаційний характер та не є обов'язковими для виконання;

3) міжнародне представництво та переговори Президент веде відповідно до закону, а міжнародні договори остаточно затверджуються Верховною Радою;

4) приймає рішення про визнання держав – справді владні повноваження, але їх значущість порівняно з повноваженнями органів влади є мізерною. До того ж, такі прецеденти вкрай рідкісні, навіть виняткові;

5) призначення, звільнення глав дипломатичних представництв, а також прийом вірчих і відкличних грамот – процесуальна функція;

6-11,14-16, 19-21) оголошення референдуму та виборів, надзвичайних ситуацій, призначати та вносити пропозиції - процесуальні функції. Президент зобов'язаний їх виконувати, якщо на те склалися законні обставини. Не власне владне управлінське рішення, а виконання чинного закону;

12-13) призначення та звільнення деяких чиновників хоч і впливає на роботу держави, але їх повноваження визначено законом, тобто первинна владна функція знаходиться у Верховній Раді;

17-18) призначення та звільнення чиновників, управління безпекою та обороною має відповідати закону, тобто процесуальна функція;

22) призначення третини складу Конституційного Суду України – важлива функція, але блокована з боку Верховної Ради та з'їзду суддів

України. До того ж Конституційний Суд України не провадить управлінських рішень, а лише оцінює вже прийняті.

24-31) присвоєння нагород та звань, громадянства України та помилування, підписання законів та вето – в основному процесуальні функції, з невеликою часткою влади (у галузі громадянства та помилування), яка незначна у звичайному житті народу.

У статті 106 Конституції України чітко зазначено, що Президент видає обов'язкові укази та розпорядження на підставі Конституції та законів. У цьому його влада подібна до виконавчої, а первинна влада знаходиться у Верховної Ради, яка і визначає – законами та поправками до Конституції – межі рішень та указів Президента.

Вибори депутатів до Верховної Ради [8] здаються найбільш осмисленими, оскільки на цих виборах джерело влади дає мандат представникам справді владного органу. Верховна Рада відповідно до Конституції, ухвалює закони, затверджує бюджет, призначає міністрів та інших чиновників, дозволяє використання збройних сил, контролює Кабінет Міністрів. Верховна Рада має досить широкі владні повноваження, вона фактично контролює дві гілки влади – законодавчу та виконавчу. Законодавчу влада Верховна Рада здійснює безпосередньо, на виконавчу владу впливає через механізми призначення керівників (міністрів та ін.) та контроль за її роботою.

Підсумки аналізу виборів: із чотирьох процедур виборів (депутати місцевих рад, Глави територіальних громад, Президент, депутати Верховної Ради) лише вибори до Верховної Ради хоч якось реалізують право народу на призначення, формування влади.

Тепер розглянемо структуру влади в Україні та механізми її демократичного (народного) формування. Влада поділена на незалежні гілки: законодавчу, виконавчу, судову. Незалежність гілок влади автоматично ускладнює народовладдя і тому шкодить демократії. Джерело влади на виборах у принципі не може сформувати найвищий орган влади, оскільки

такого органу не існує. Щоб створити цілісну, взаємно несуперечливу владу з трьох гілок, потрібно кілька процедур (наприклад, виборів) із синхронними результатами та висока управлінська кваліфікація всього народу, щоб результати таких виборів виявилися грамотними та поєднаними між собою. Практично це реалізувати неможливо. Кваліфікація народу в загальній масі завжди набагато відставатиме від необхідної для прийняття грамотних управлінських та кадрових рішень. Єдине, що народ як джерело влади може зробити для формування повної державної влади – передати її однією дією (процедурою) якомусь органу чи особі. Такого стратегічного, повновладного органу зараз в Україні немає і він не може з'явитися внаслідок конституційної заборони на ідеологію з метою державного будівництва (стаття 15 Конституції України).

Виконавча гілка влади формується досить прозоро та підзвітна законодавчому органу влади – Верховній Раді. Основною проблемою у її роботі є двовладдя, викликане місцевими виборами. Обрані на місцевих виборах чиновники перебувають за своїми повноваженнями у вертикалі виконавчої гілки влади, при цьому мають народний мандат. Це розширює їх фактичні повноваження та стійкість у владі, загострює конфлікти інтересів і в результаті руйнує керованість у вертикалі виконавчої влади.

Законодавча влада також має суттєві недоліки. Виборець під час виборів голосує на депутата чи партію. Але ані депутат, ані партія не стають органом влади – цим органом є Верховна Рада. Між вибором виборця та сформованим органом влади проглядаються суттєві відмінності.

Кандидат у депутати – само висуванець чи партійний – це звичайна людина. Закон щодо нього не висуває професійних вимог, він не повинен розумітися на юриспруденції чи управлінні державою. Отже, він не зобов'язаний та особисто не буде кваліфікованим законодавцем. Єдине, що має вміти робити кандидат у вищий законодавчий орган влади – рекламувати себе чи свою партію під час виборчого процесу. Кандидат або його партія мають право давати передвиборчі обіцянки, але не мають змоги їх виконати.

Виходить, джерело влади – виборець – голосує згідно з обіцянками партій та окремих кандидатів, які не можуть бути виконані повною мірою. Виборець передає мандат владі депутату, який надалі не зобов'язаний виконувати передвиборчі обіцянки. Стаття 80 Конституції прямо звільняє депутата від будь-якої відповідальності за результати його голосування. До того ж, депутат сам по собі не є органом влади. Половина депутатів (за мажоритарною системою) працюють поодинці, не системно, без відповідної кваліфікації та не можуть суттєво вплинути на роботу законодавчого органу. Політичні партії мають передвиборну програму, яку не можна реалізувати у її стратегічній частині через заборону державну ідеологію. Навіть сформувавши більшість у Верховній Раді, будь-яка партія зіткнеться із забороною на ідеологію, якщо спробує системно, у всіх гілках влади реалізувати свої цілі та завдання, підтримані виборцем. Тут бачимо, як заборона ідеологію порушує право джерела влади сформувати орган влади під завдання чи мету. Виборча кампанія стає вимушеним обманом із боку партій та кандидатів у депутати.

Судова влада найбільш професійна, до суддів пред'являється багато вимог, пов'язаних із кваліфікацією та досвідом роботи [9]. Також вона найбільш незалежна від джерела влади. Одного разу сформована судова гілка влади практично незалежна не тільки від іншої влади, а й від народу України.

Підстави такої незалежності прямо написані у Конституції України:

- Суддя обіймає посаду безстроково;
- Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення;
- Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією
- Призначення на посаду судді здійснюється за поданням Вищої ради правосуддя;
- Голову Верховного Суду обирає та звільняє з посади Пленум Верховного Суду

– Вища рада правосуддя, складається з 21 члена, з яких 10 - обирає з'їзд суддів України з числа суддів;

– Вища рада правосуддя набуває повноважень за умови обрання щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді.

Таким чином судова влада формує (призначає) своїх членів – нових суддів через свої органи самоврядування. Навіть Вища рада правосуддя надійно захищена від впливу інших гілок влади більшістю саме суддівських голосів. Така організація влади породжує аристократію і має тенденцію на родове успадкування. Статус судді долучає людину до закритої спільноти, привілейованої меншості.

Фактично ми маємо узаконену системну корупцію. Судова гілка влади має внутрішню вертикаль управління, інтереси своїх членів і не залежить від суспільства та інших гілок влади. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» встановлює, що судові рішення не можуть бути переглянуті іншими органами чи особами за межами судочинства. Це дозволяє суддям системно та законно впливати на суспільство та державу загалом без будь-яких обмежень. Зокрема, результати майнових спорів, питання власності визначаються саме судом.

Громадяни психологічно пов'язують вибори та їх результати з наслідками у своєму житті – результатами державного управління. Особиста безпека, економічні параметри, права і свободи та інше – це результат роботи органів влади, які громадяни призначають на виборах. Наразі система виборів в Україні така, що обрані кандидати до органів влади практично не впливають на результати управління, за якими народ оцінює ефективність влади та якість свого життя загалом.

Найбільші очікування громадян пов'язані з вибором Президента, що є психологічно обґрунтованим, оскільки його зручно наділити особистою відповідальністю за роботу влади. Той самий ефект передачі відповідальності відбувається при виборі Глави територіальної громади.

Вибори до Верховної Ради та місцевих рад емоційно менш значущі, оскільки в колективному органі влади відповідальність теж колективна, а відтак відсутня. Виборець асоціює свій добробут із діями конкретної людини, а розумітися на діях колективного органу влади психологічно важко, іноді неможливо.

Можна сформулювати дві глобальні проблеми демократії в Україні:

1. Слабке представництво народу для формування влади, що робить вибори практично марною тратою часу та грошей.
2. Неадекватний склад посад, що обираються, який заплутує і перевантажує увагу середньостатистичного виборця.

Усі посади, що обираються народом – не вимагають кваліфікації і не мають значних особистих повноважень. Це робить практично неможливим їхній реальний внесок в управління державою. А кваліфіковані чиновники зі значними повноваженнями – міністри, голови комітетів та ради, судді – призначаються вищими органами влади.

Головне питання – де знаходиться первинне джерело влади в Україні? За Конституцією – народ має бути цим джерелом, але при цьому:

- місцеві вибори не формують владу, вони лише призначають кандидатів на посади, повноваження яких визначені вищим органом;
- вибори Президента не формують владу, а призначають кандидата на посаду без владних повноважень;
- вибори до Верховної Ради визначають склад народних депутатів, які самі собою не є владою, не несуть відповідальності та не зобов'язані мати кваліфікацію;
- Вибори в судову гілку влади взагалі не проводяться.

Джерелом влади в Україні стала сформована раніше «еліта» – привілейоване суспільство, яке складається з найвищих чиновників, суддів, власників капіталу.

Розглянемо механізми, як подібна «еліта» зберігає свою владу.

Власники капіталу за підтримки держави прагнуть збільшення цього капіталу, чим посилюють своє становище в привілейованому суспільстві. Оскільки капітал передається у спадок, ми можемо передбачити появу капіталістичних (фінансових) кланів в органах влади і говорити про капіталістичну аристократію.

Судді набувають повноваження безстроково, тобто довічно. У суддівському співтоваристві також поширені випадки сімейної наступності, що робить це співтовариство ще більш закритим та аристократичним.

Депутати, міністри та інші вищі чиновники мають можливість переобиратися на новий термін за підтримки або об'єднання з представниками фінансової еліти.

Це реалізується через механізми реклами та пропаганди.

Середньостатистичний виборець, як джерело влади, погано розуміється на системі влади та державному управлінні загалом. Його думка про позитивні чи негативні результати роботи органів влади формують засоби масової інформації (ЗМІ). Ці ж ЗМІ у звичайної людини формують уявлення про проблеми у владі та способи вирішення, про причини проблем та відповідальних за це чиновників.

Державну цензуру заборонено Конституцією та Законом про Медіа [10], заборонено навіть вимогу про попереднє узгодження інформації з органами влади, тому робота ЗМІ не обмежена нічим, крім цілей їх власників. Очевидно, що великі, державного значення ЗМІ, зокрема центральне телебачення, є великим бізнесом і можуть належати лише представникам фінансової еліти.

Виходить замкнене коло:

- ЗМІ формують думку виборця, визначаючи майбутні результати виборів;
- народні обранці призначають (у тому числі повторно) чиновників на найвищі посади;

– органи влади проводять сприятливу (зокрема, корупційну) політику для представників фінансової еліти;

– Представники фінансової еліти ставлять необхідні завдання перед ЗМІ.

Цьому механізму сприяє психологічний стан середнього громадянина. Його обрій планування становить у середньому 3-6 місяців. У той час, як виборчий цикл складає близько 5 років. Це не дає виборцю зіставити передвиборчі обіцянки кандидатів, результати роботи влади та власний добробут за суб'єктивно величезний для нього період у кілька виборчих циклів. Виборцю простіше зробити емоційний вибір на підставі тактичної ситуації в країні, яку він дізнається через ті самі ЗМІ.

Громадянин порівняно рідко вивчає офіційні документи та звіти про роботу органів влади. Для цього він використовує ЗМІ, у тому числі телебачення та інтернет, як посередника. Контроль інформаційного простору та, як наслідок, результатів виборів та влади загалом зводиться до контролю таких посередників – журналістів, експертів, лідерів громадської думки. Такий контроль легко досягається за допомогою фінансових інструментів.

Як видно з вищесказаного, зараз в Україні демократія є фіктивною. При достатній різноманітності та суворості демократичних процедур їх ефект нівелюється описаними вище причинами та механізмами.

Таким чином, якщо соціально-активний громадянин, кандидат у державні службовці, емоційно приймає таку систему роботи влади, то він потенційний корупціонер. Якщо громадянин емоційно відкидає цю систему, може стати соціально пасивним чи розпочати боротися з національною системою. У першому випадку він перестає бути частиною громадянського суспільства, у другому – схильний до злочинів проти держави та її органів.

Висновки та пропозиції

Людина повинна прагнути в органи влади не для особистого збагачення, а для участі та досягнення спільних державних цілей. Ці цілі

мають бути і його особистими цінностями. Україні необхідно виробити такі цілі, ідеї держави та розвитку суспільства, щоб виховувати кандидатів до органів влади відповідно до цих ідей. Потрібна ідеологія з метою державного будівництва та добір до органів влади за ідеологічним принципом. Для цього передусім необхідно скасувати конституційну заборону на ідеологію (ст. Конституції 15).

Необхідно привести Конституцію та закони України у відповідність до принципу народовладдя (ст. Конституції 5). Зокрема, скасувати заборону державної цензури. Лише державна цензура засобів масової інформації дозволить сформуванню якісний зворотний зв'язок для виборця щодо роботи органів влади. Необхідно запобігти обману, спотворенню та спекуляції у ЗМІ щодо роботи органів влади, щоб припинити антидемократичний вплив на ці органи з боку власників ЗМІ.

Демократичні вибори мають формувати всю без винятку владу в Україні. Нижче запропоновано кілька варіантів змін структури влади, за якої народовладдя та демократія стають реальними.

Варіант 1. Скасувати вибори президента та вибори Глав міських та сільських рад. Наділити Верховну Раду повноваженнями формувати виконавчу владу та впливати на судову владу. Наділити місцеві ради повноваженнями призначати Голову ради.

Варіант 2. Наділити Президента повноваженнями щодо формування стратегічного курсу країни, який буде обов'язковим для виконання всіма гілками влади. Це найкращий варіант із психологічної точки зору. Зв'язок між зробленим вибором та результатами роботи влади буде очевидним для виборця.

Варіант 3. Проводити вибори депутатів до Верховної Ради, вибори Прем'єр-міністра, вибори Глави Верховного суду, вибори місцевих рад. Цей варіант гірший із психологічної точки зору. Він вимагає від народу вищої кваліфікації у сфері державного управління та допускає спекуляції результатами між різними гілками влади.

Література

1. Пильгун, Наталія Василівна, and Б. С. Літвінчук. *Становлення і проблеми розвитку демократії в Україні*. Diss. Вектор, 2020.

2. Машталір, Х. В., and С. Р. Леськів. "Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз." *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: юридичні науки* 31.70 (2020): 20-24.

3. Конституція України URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

4 Рішення Конституційного Суду України про референдум, № 6-рп/2008 від 16 квітня 2008 року,
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08#Text>

5. Закон України Про місцеві вибори № 595-VIII, від 10.07.2022, URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>

6. Марков, К. А. "Проблема побудови демократичного суспільства в Україні." *Право і суспільство* 4 (2020): 7-15.

7. Закон України №474-XIV "Про вибори Президента України" URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#Text>

8. Про вибори народних депутатів України №4061-VI, URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>

9. Закон України Про судоустрій і статус суддів №1402-VIII, URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

10 Закон України Про медіа №2849-IX, URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

References

1. Pilgun, N. V. and Litvinchuk, B. S. (2020), "Formation and problems of the development of democracy in Ukraine", *III Mizhnarodnyj molodizhnyj naukovyj iurydychnyj forum* [III International Youth Scientific Legal Forum], Vector, Ternopil', Ukraine.

2. Mashtalir, H. V., and Les'kov, S. R. (2020), "Implementation of democracy in Ukraine: political and legal analysis", Notes from TNU named after VI Vernadsky. Series: legal sciences, vol. 31.70, pp. 20-24.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (Accessed 25 Nov 2024).

4 Constitutional Court of Ukraine (2008), Decision "On the referendum", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On local elections", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

6. Markov, K. A. (2020), "The problem of building a democratic society in Ukraine", Law and Society, vol. 4, pp. 7-15.

7. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On the Election of the President of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About the elections of people's deputies of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine "On the judiciary and the status of judges", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

10 Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine "About media", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (Accessed 25 Nov 2024).

Стаття надійшла до редакції 11.12.2024 р.